

MAGDALENA MICIŃSKA-BOJAREK*

**GOSPODARKA ŁOWIECKA JAKO PRZESŁANKA
UZASADNIAJĄCA POŁOWANIE NA PTAKI
W ŚWIETLE PRZYNCYPIÓW
SYSTEMU PRAWNEJ OCHRONY ZWIERZĄT**

**GAME MANAGEMENT AS A CONDITION TO JUSTIFY
THE HUNTING OF BIRDS – IN THE LIGHT
OF THE PRINCIPLES OF THE LEGAL SYSTEM
OF THE PROTECTION OF ANIMALS**

<http://dx.doi.org/10.12775/PPOS.2013.004>

STRESZCZENIE

W Polsce na liście zwierząt łownych znajduje się 13 gatunków dziko żyjących ptaków. Każdego roku myśliwi pozyskują od 2 do 12% populacji łownej awifauny – średnio około 120 tys. sztuk. Uśmiercanie

* Doktor nauk prawnych, adiunkt w Zakładzie Prawa Administracyjnego KPSW w Bydgoszczy.

1/2013

tych zwierząt uzasadnia się realizacją gospodarki łowieckiej, która stosownie do art. 4 ust. 1 ustawy – Prawo łowieckie oznacza „działalność w zakresie ochrony, hodowli i pozyskiwania zwierzyny”.

Przeciwnicy polowań argumentują jednak, że w stosunku do ptaków myśliwi nie realizują typowej gospodarki łowieckiej ponieważ z przyrodniczego i gospodarczego punktu widzenia nie ma powodu do redukcji ich liczebności, a nieselektywne metody uśmiercania niosą ze sobą nie tylko duży odsetek postrzeleń, ale również ryzyko przypadkowego zabicia gatunków chronionych.

Celem niniejszego artykułu jest zwrócenie uwagi na kontrowersje prawne związane z polowaniami na ptaki, a w szczególności przyjrzenie się gospodarce łowieckiej jako podstawie uzasadniającej ich uśmiercanie zarówno w świetle pryncypiów systemu ochrony zwierząt, jak i w świetle prawa łowieckiego. W artykule zasygnalizowany zostanie również problem braku humanitarnych standardów uśmiercania zwierzyny, a także przedstawione zostaną niektóre kwestie przyrodnicze związane z wykonywaniem polowań na ptaki.

Słowa kluczowe

Łowiectwo, ochrona humanitarna zwierząt, uśmiercanie zwierząt, Polski Związek Łowiecki, gospodarka łowiecka, roczne plany łowieckie.

ABSTRACT

In Poland, the list of hunting animals contains 13 species of wild birds. Every year, hunters obtain from 2 to 12% of the population of birdlife – circa 120 thousand of birds. The killing of these animals is justified by the implementation of wildlife management. According to art. 4(1) of Hunting Law Act “game management” means “activities for the conservation, breeding and raising animals”. Opponents of hunting, however, argue that in relation to birds hunters do not carry the typical wildlife management. Firstly, from the natural and economic point of view there is no reason to reduce number of birds and secondly, non-selective methods of killing birds may result in hunting accidents of people and accidental killing of protected species.

The purpose of this article is to draw attention to the legal controversy related to the hunting of birds. Game management is proclaimed as the justification of killing birds, both in the light of the

principles of the system of protection of animals, as well as hunting law, and because of that game management should be taken under close scrutiny. Another such legal controversy is the lack of humane standards of killing animals. Furthermore, certain natural issues related to the exercise of birds hunting are also discussed in the article.

Keywords

Hunting, humanitarian protection of animals, killing of animals, Polish Hunting Association, game management, annual hunting plans.

1. ISTOTA PROBLEMU

W Polsce, na liście „zwierząt łownych” znajduje się 13 gatunków dziko żyjących ptaków¹. Są to migrujące ptaki wodno-błotne, takie jak dzikie gęsi, a wśród nich gęgawa, zbożowa i biało-czelna, oraz dzikie kaczki – krzyżówka, cyraneczka, głowienka i czernica. Ponadto kuraki leśne i polne: jarząbek, bażant, kuropatwa oraz gołąb grzywacz, słonka i łyska. Ptaki te podlegają intensywnemu pozyskiwaniu trwającemu od połowy sierpnia do końca stycznia. Polowania odbywają się na terenach obwodów łowieckich, które zajmują ponad 80% powierzchni kraju. W skład obwodów wchodzi niektóre obszary chronione, takie jak m.in. parki krajobrazowe, obszary Natura 2000, otuliny parków narodowych.

Ze statystyk PZŁ wynika, że każdego roku myśliwi pozyskują od 2 do 12% populacji wymienionych wyżej gatunków, średnio około 120 tys. sztuk². Jednakże zdaniem przyrodników i ornitologów dane te są zaniżone, ponieważ dodatkowo przynajmniej 500 tys. ptaków umiera od ran postrzałowych³. Do skrzydlatej fauny strzela się bowiem z amunicji, która rozsiewa

¹ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 marca 2005 r. w sprawie ustalenia listy gatunków zwierząt łownych (Dz.U. z 2005 Nr 45, poz. 433).

² Por. przypis 27.

³ E. Siedlecka, *Niech żyją ptaki! Ich zabijanie to fanaberia*, http://wyborcza.pl/1,75478,13192008,Niech_zyja_ptaki_Ich_zabijanie_to_fanaberia.html.

wiązkę łowianych śrucin w promieniu kilkudziesięciu metrów, co powoduje częste zranienia.

Uśmiercanie ptaków uzasadnia się realizacją gospodarki łowieckiej, która stosownie do art. 4 ust. 1 u.p.ł.⁴, oznacza „działalność w zakresie ochrony, hodowli i pozyskiwania zwierzyny”. Przeciwnicy polowań argumentują jednak, że w stosunku do ptaków myśliwi nie realizują typowej gospodarki, ponieważ z przyrodniczego i gospodarczego punktu widzenia nie ma powodu do redukcji ich liczebności, nieselektywne zaś metody uśmiercania niosą ze sobą nie tylko duży odsetek postrzeleń, ale również ryzyko przypadkowego zabicia gatunków chronionych.

Celem niniejszego artykułu jest zwrócenie uwagi na niektóre wątpliwości związane z polowaniami na ptaki, a w szczególności przyjrzenie się gospodarce łowieckiej jako podstawie uzasadniającej ich uśmiercanie – w świetle pryncypiów systemu prawnej ochrony zwierząt. W artykule zasygnalizowany zostanie również problem braku humanitarnych standardów uśmiercania zwierzyny, a także przedstawione zostaną niektóre kontrowersje przyrodnicze związane z wykonywaniem polowań na ptaki. W zamyśle autorki praca ma ożywić dyskusję na temat humanitarno-prawnych i ekologicznych aspektów współczesnego łowiectwa.

2. ZASADY PRZEWODNIE SYSTEMU PRAWNEJ OCHRONY ZWIERZĄT

System prawnej ochrony zwierząt ukonstytuował się w drugiej połowie XX w. wraz z uchwaleniem Światowej Deklaracji Praw Zwierząt (1979)⁵. Na jego hierarchiczną strukturę składają się normy prawa międzynarodowego (zarówno o charakterze *soft law*, jak i konwencyjnym), prawo Unii Europejskiej oraz prawo wewnętrzne. W obrębie systemu moż-

⁴ Ustawa z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie (tj. Dz.U. z 2005 Nr 127, poz. 1066 ze zm.).

⁵ J. Białocerkiewicz, *Status prawny zwierząt*, Toruń 2005, s. 111.

na wyróżnić zasady przewodnie, konstytuujące status prawny zwierząt – są to zasady: humanitarnego traktowania, ochrony i poszanowania życia zwierząt, dereifikacji⁶. Wyżej wymienione pryncypia formowały się w różnym czasie, stąd też różny jest stopień ich odzwierciedlenia w prawodawstwie międzynarodowym i krajowym.

Z moralno-filozoficznego nurtu humanitaryzmu jako pierwsza wyodrębniła się zasada humanitarnego traktowania. Już w wieku XIX została utrwalona w niektórych źródłach prawa⁷, a obecnie stanowi najszerszą i najskuteczniej zabezpieczoną w ustawodawstwie podstawę, zapewniającą zwierzętom należyte traktowanie i ochronę. Treść tej zasady to nakaz takiego traktowania zwierząt, które w możliwie największym stopniu zaoszczędza im bólu i cierpienia. Zasada ta ma charakter powszechny, przyjmuje się, że odnosi się do wszystkich zwierząt ze szczególnym uwzględnieniem kręgowców. W latach 60. XX w. zasada ta inspirowała działalność prawotwórczą Rady Europy⁸. Pod auspicjami tej organizacji uchwalono konwencje: w sprawie ochrony zwierząt w czasie transportu międzynarodowego z 1968 r.⁹ i o ochronie zwierząt hodowlanych i gospodarskich z 1976 r.¹⁰ Ważnym aspektem humanitarnego traktowania jest uśmiercanie zwierząt w sposób zapewniający pewność, szybkość i bezbolesność. Aspekt ten znalazł odzwierciedlenie w kolejnej konwencji Rady Europy – o ochronie zwierząt przeznaczonych do uboju z 1979 r.¹¹ Powyższe akty wpłynęły pobudzająco na

⁶ Ibidem, s. 213.

⁷ Prekursorskim aktem normatywnym tego rodzaju była ustawa o zapobieganiu okrutnemu i niewłaściwemu traktowaniu bydła (tzw. *Martin's Act*) z 1822 r. Początkowo obejmowała ona jedynie wymienione gatunki zwierząt, a w 1835 r. została jednak rozszerzona na wszystkie zwierzęta domowe. Zob. szerzej: T. Pietrzykowski, *Spór o prawa zwierząt*, Katowice 2007, s. 92.

⁸ A. Przyborowska-Klimczak, *Ochrona zwierząt w świetle dokumentów międzynarodowych*, [w:] *Prawna ochrona zwierząt*, pod red. M. Mozgawy, Lublin 2002, s. 95.

⁹ Nieratyfikowana, <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/Liste-Traites.asp?CM=8&CL=ENG>.

¹⁰ Dz.U. 2008 Nr 104, poz. 665.

¹¹ Dz.U. 2008 Nr 126, poz. 810.

stanowienie odpowiednich przepisów ustawodawstwa wspólnotowego i wewnętrznego.

Zwraca uwagę fakt, że początkowo prawo humanitarne nie podejmowało problematyki ochrony życia zwierząt, gdyż jego przedmiotem były wyłącznie kwestie związane z ich traktowaniem – transportem, chowem, hodowlą i uśmiercaniem. Ochrona życia jako zasada ogólna, wprowadzająca imperatyw poszanowania zwierzęcej egzystencji, pojawiła się dopiero w końcu lat 70. XX w. wraz z postulatami Światowej Deklaracji Praw Zwierząt. Ta wywiedziona z przesłanek aksjologicznych zasada wskazuje, że w powszechnie przyjętym systemie wartości życie jako podstawowe dobro stanowi punkt odniesienia dla pozostałych imperatywów i ocen etycznych, zwłaszcza zaś do jego antytezy, czyli pozbawiania życia jako najwyższego zła¹². Zasada ta wprowadziła etyczny imperatyw poszanowania życia zwierząt, który wyraża się w zakazie ich zabijania bez określonej prawem, ważnej potrzeby społecznej.

Ponieważ życie zwierzęcia ma wartość etyczną, to jego odbieranie nie może mieć charakteru arbitralnego, dowolnego, nie może też służyć tylko rozrywce, zabawie. Przesłanki uzasadniające zabijanie winny być szczegółowo unormowane. Artykuł 11 Deklaracji stanowi, że „każdy akt prowadzący do zabicia zwierzęcia bez koniecznej przyczyny jest morderem, czyli zbrodnią przeciwko życiu”. W przypadku uśmiercenia zwierząt dzikich w dużej ilości – mamy do czynienia z „masowym morderstwem, czyli zbrodnią przeciwko gatunkowi”.

Poza wskazaniem celów żywnościowych (art. 9) deklaracja nie egzemplifikuje innych „koniecznych przyczyn” uzasadniających derogację prawa do życia, niemniej prawo i literatura przedmiotu wymieniają tu m.in. uśmiercanie zwierząt w związku z przeprowadzanymi doświadczeniami laboratoryjnymi (pod warunkiem, że nie ma innych metod osiągnięcia celu doświadczenia i przy zachowaniu zasad humanitaryzmu), selekcję zwierząt z uwagi na zagrożenie stwarzane dla człowieka lub innych zwierząt (przy czym przy selekcji wzrostowej lub sanitarnej należy uzyskać niezależne naukowe ekspertyzy potwierdzające

zarówno konieczność dokonania takiej selekcji, jak również i jej rozmiarów)¹³. Innymi usprawiedliwionymi przypadkami pozabawienia życia zwierząt są obrona konieczna, walka ze szkodnikami, skrócenie cierpień zwierzęcia.

Stosownie do Światowej Deklaracji Praw Zwierząt najwyższy status w kontekście ochrony życia przysługuje zwierzętom dzikim, a zatem i łownym. „Każde zwierzę, które należy do gatunku dzikiego, ma prawo do życia na wolności w swym naturalnym otoczeniu: ziemskim, powietrznym lub wodnym, oraz prawo do rozmnażania się (art. 4)”. Międzynarodowe prawo ochrony przyrody, a w ślad za nim prawo krajowe wprowadzają ścisłe klauzule uzasadniające derogacje ochrony życia dzikich zwierząt cennych przyrodniczo, zgodę na ich uśmiercenie uzależniając od decyzji właściwego organu, przewidując przy tym liczne instytucje nadzoru i kontroli. Nowa ustawa o ochronie przyrody z 2004 r. postępuje w art. 125 nawet o krok dalej, obejmując ochroną całość przyrody, także poza jej formami szczególnymi¹⁴. Wprowadza ona zakaz zabijania zwierząt jako jednego z elementów środowiska przyrodniczego. Jest to zatem ochrona powszechna obejmująca zresztą nie tylko zwierzęta, ale także rośliny, grzyby oraz ich siedliska¹⁵. Odnośnie do zwierząt, warto zauważyć, iż ochrona odnosi się również do bezkręgowców.

Stosunkowo najpóźniej w prawnym statusie zwierząt wyodrębniła się zasada dereifikacji. Jej treść dobitnie artykułuje w art. 1 u.o.z., stanowiąc, że: „zwierzę, jako istota żyjąca, zdolna do odczuwania cierpienia, nie jest rzeczą. Człowiek jest mu winien poszanowanie, ochronę i opiekę”. Pojęcie dereifikacji, jako antonim reifikacji, oznacza uznanie czegoś traktowanego wcześniej jako rzecz za obiekt niebędący rzeczą¹⁶. Dereifikacja zwierząt to ich „odprzedmiotowanie”. Zasada ta, inspirowana tezami etyki środowiskowej, konstruuje ideę moralnej i prawnej

¹³ Ibidem, s. 246.

¹⁴ Tj. Dz.U. z 2009 Nr 151, poz. 1220 ze zm.

¹⁵ W. Radecki, *Ustawa o ochronie przyrody. Komentarz*, Warszawa 2011.

¹⁶ M. Nazar, *Normatywna dereifikacja zwierząt – aspekty cywilnoprawne*, [w:] *Prawna ochrona zwierząt*, pod red. M. Mozgawy, Lublin 2002, s. 129.

podmiotowości zwierząt jako istot żywych, stwarzając tym samym nowe kryterium kwalifikacji prawnej zwierzęcia¹⁷. Otwiera ona dyskusję na temat normatywnych konsekwencji przyznawania zwierzętom pewnych wolności i praw podmiotowych. Ponadto akcentuje nowe wartości w podejściu do zwierząt takie jak godność i szacunek.

Powyższe pryncypia mają status ugruntowany w źródłach prawa i utrwalony w podglądach doktryny. Ich nadrzędny i powszechny charakter sprawia, że jako ogólne zasady systemu winny mieć zastosowanie do wszystkich kategorii zwierząt, bez względu na ich szczególny status nadany przez ustawy.

3. STATUS PRAWNY ZWIERZĄT ŁOWNYCH

Status prawny zwierząt łownych jest złożony. Po pierwsze, jak już wspomniano, będąc przedstawicielami fauny są one elementem środowiska przyrodniczego i podlegają ochronie powszechnej wynikającej z art. 125 u.o.p. Powyższy przepis zawiera ogólnie sformułowane klauzule derogacyjne ochrony życia zwierząt (z wyjątkiem punktu 5, który dotyczy roślin), a punkt trzeci tego przepisu dopuszcza zabijanie zwierząt w związku z racjonalną gospodarką. Nie ulega wątpliwości, że chodzi tu przede wszystkim o ubój i uśmiercanie zwierząt gospodarskich, ale również o pozyskiwanie zwierzyny w ramach gospodarki łowieckiej.

Po drugie, ponieważ w systematyce biologicznej wszystkie zwierzęta łowne należą do podtypu kręgowców, a jako takie mają wyostrzoną zdolność odczuwania bólu i cierpienia, w związku z tym w sprawach ich traktowania i ochrony życia podlegają one reżimowi ustawy o ochronie zwierząt¹⁸. Ustawa ta reguluje bowiem postępowanie ze zwierzętami kręgowymi (art. 2). Stanowi ona, że każde zwierzę wymaga humanitarne-

¹⁷ R. Paczuski, *Prawo ochrony środowiska*, Bydgoszcz 2000, s. 497.

¹⁸ Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt, (tj. Dz.U. z 2003 Nr 106, poz. 1002 ze zm.); dalej cyt.: u.o.z.

go traktowania (art. 5), a każde nieuzasadnione zabicie zwierzęcia jest przestępstwem z art. 35. Wyrażone *expressis verbis* w u.o.z. zasady humanitaryzmu i ochrony życia, jako zasady ogólne dla systemu prawnej ochrony zwierząt, nie podlegają wyłączeniu w związku z zaliczeniem niektórych kręgowców do grupy zwierząt tradycyjnie nazywanych łownymi.

Odnosząc do przesłanek uśmiercania u.o.z. dookreśla klauzulę „racjonalnej gospodarki” zawartą w art. 125 pkt 3 u.o.p. Artykuł 6 ust. 1. u.o.z. zawiera bowiem szczegółową egzemplifikację przesłanek dopuszczających uśmiercanie kręgowców. Punkt 6 tego artykułu zawiera przesłankę „polowań, odstrzałów i ograniczania populacji zwierząt łownych”, przy czym pamiętać należy, że wymienione czynności stanowią jedną z dopuszczalnych przesłanek derogacji ochrony życia, o tyle, o ile jest to uzasadnione „racjonalną gospodarką”.

Dopiero w trzeciej, ostatniej kolejności, pozycja prawna zwierząt łownych jest dookreślana prawem łowieckim. Prawo to reguluje przede wszystkim ich status własnościowy: „zwierzęta łowne w stanie wolnym, jako dobro ogólnonarodowe, stanowią własność Skarbu Państwa (art. 3 u.p.ł.)”. Ponadto prawo to wyznacza okresy ochronne dla zwierzyny oraz określa pewne reguły ich pozyskiwania w drodze polowania i odłowu etc.

4. GOSPODARKA ŁOWIECKA JAKO RACJONALNA GOSPODARKA

Pojęcie gospodarki łowieckiej jest dość rozbudowane na gruncie ustawy i doktryny. Jak była o tym mowa wyżej, właśnie prowadzeniem gospodarki łowieckiej uzasadnia się uśmiercanie najmniej półtora miliona zwierząt rocznie¹⁹. Jednakowoż prawo

¹⁹ Z danych PZŁ (www.pzlow.pl/) wynika, że w sezonie łowieckim 2009/2010 odstrzelono: 54 tysięcy jeleni, 3 tysiące danieli, 176 tysięcy saren, 218 tysięcy dzików, 140 tysięcy lisów, 19 tysięcy zajęcy, 111 tysięcy bażantów, 12 tysięcy kuropatw, 108 tysięcy kaczek i 118 sztuk muflonów – daje to ogółem liczbę 959 tysięcy sztuk zwierząt, przy czym powyższe zestawienie

i doktryna akcentują, że pozyskiwanie (zabijanie) jest tylko jednym z elementów gospodarki łowieckiej, i to elementem o najniższej randze, w całym szeregu czynności składających się na to pojęcie. Ustawowymi celami łowiectwa są bowiem:

- 1) ochrona, zachowanie różnorodności i gospodarowanie populacjami zwierząt łownych;
- 2) ochrona i kształtowanie środowiska przyrodniczego na rzecz poprawy warunków bytowania zwierzyny;
- 3) uzyskiwanie możliwie wysokiej kondycji osobniczej i jakości trofeów oraz właściwej liczebności populacji poszczególnych gatunków zwierzyny przy zachowaniu równowagi środowiska przyrodniczego;
- 4) spełnianie potrzeb społecznych w zakresie uprawiania myślistwa, kultywowania tradycji oraz krzewienia etyki i kultury łowieckiej (art. 3 u.p.ł.).

Wojciech Radecki zwraca uwagę na charakterystyczną hierarchię przyjętą w powyższym przepisie²⁰, który na plan pierwszy wysuwa cele w zakresie ochrony przyrody i kształtowania środowiska przyrodniczego (pkt 1 i 2), następnie indywidualne cele myśliwych, ale z zachowaniem równowagi przyrodniczej (pkt 3), wreszcie sytuuje łowiectwo jako element kultury. Ujęcie takie jest zbieżne z zadeklarowaną w art. 1 u.p.ł. definicją łowiectwa jako elementu ochrony środowiska przyrodniczego²¹. Zgodnie z tą definicją przyjmuje się że, w Polsce realizowany jest model łowiectwa, w którym na pierwszym miejscu stawia się ochronę i hodowlę zwierzyny, a dopiero potem jej pozyskanie.

dotyczy tylko tzw. ważniejszej zwierzyny łownej. Ilość pozyskanej zwierzyny drobnej, w tym ptaków łownych i drapieżników, zawiera „Zestawienie danych sprawozdawczości łowieckiej za rok 2012” opracowane przez stację badawczą PZŁ w Czempiniu (<http://www.czempin.pzlow.pl>). Odnośnie do pozyskania ptaków łownych por. też przypis 25.

²⁰ W. Radecki, *Prawo łowieckie. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 58.

²¹ Łowiectwo jako element ochrony środowiska przyrodniczego, w rozumieniu ustawy oznacza ochronę zwierząt łownych (zwierzyny) i gospodarowanie ich zasobami w zgodzie z zasadami ekologii oraz zasadami racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej i rybackiej.

Oczywiste jest, że bez istnienia argumentu gospodarki łowieckiej i uznania łowiectwa za jeden z elementów ochrony środowiska przyrodniczego samo myślistwo byłoby dziś rażąco sprzeczne ze wskazanymi wyżej pryncypiami prawnymi. Zwłaszcza że motywacja gospodarcza jest tu znikoma, ponieważ roczne spożycie dziczyzny w Polsce nie przekracza 0,08 kg na osobę²². Jeśliby przyjąć, że myślistwo służy tylko rekreacji i kultywowaniu ekskluzywnych obyczajów, oznaczałoby to, że mimo upływu lat niedaleko odeszliśmy od średniowiecznych, okrutnych zabaw z udziałem zwierząt. Dlatego przy instytucji gospodarki łowieckiej akcentuje się przede wszystkim: hodowlę i dokarmianie zwierzyny, utrzymywanie równowagi przyrodniczej, ochronę upraw rolnych, kształtowanie populacji ze względu na kryteria liczebności, wieku i płci. W związku z tępieniem lisów, szopów, kun i innych gatunków zwierząt wysuwa się też argument zaniknięcia w ekosystemie naturalnym dużych drapieżników i niejako „przejęcia ich roli” przez myśliwych. Podkreśla się, że uśmiercanie jest elementem niezbędnym i ściśle powiązaniem z hodowlą i ochroną zwierzyny.

5. INWENTARYZACJA PTAKÓW ŁOWNYCH JAKO ELEMENT PLANOWANIA ŁOWIECKIEGO

Gospodarka łowiecka, jak każda długoterminowa działalność ludzka ma charakter planowy, a jej podstawą są wieloletnie plany hodowlane i roczne plany łowieckie. Wieloletnie plany hodowlane sporządzane są na okres dziesięciu kolejnych lat gospodarczych przez dyrektorów regionalnych dyrekcji Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe w uzgodnieniu z marszałkami województw i Polskim Związkiem Łowieckim. Treść ich określa jest ramowo rozporządzeniem MŚ²³, a od-

²² <http://supernowosci24.pl/beda-promowac-dziczyzne/>.

²³ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 13 listopada 2007 r. w sprawie rocznych planów łowieckich i wieloletnich łowieckich planów hodowlanych (Dz.U. 2007 Nr 221, poz. 1646 ze zm.)

noszą się one do obszaru tzw. rejonu hodowlanego. Odnosnie do gospodarki populacjami zwierząt łownych umieszcza się tam dane dotyczące stanu liczebności zwierzyny grubej, a ze zwierzyny drobnej określa się tylko stan zajęcy i kuropatw.

Bezpośrednim dokumentem decydującym o ilości i rodzaju zwierząt możliwych do pozyskania w danym roku gospodarczym na obszarze konkretnego obwodu łowieckiego jest roczny plan łowiecki uchwalany przez koło łowieckie²⁴. Zawiera on dane dotyczące zwierząt łownych z podziałem na zwierzynę grubą i drobną, ich liczebność, zasiedlenie i pozyskanie. W przypadku zwierzyny grubej dane te są szczegółowe, obejmują wiek, płęć. Jednakże w odniesieniu do większości ptaków nie określa się ich liczebności, a jedynie pozyskanie. Rozporządzenie MŚ stanowi bowiem, że w planie tym zamieszcza się „szacowaną liczebność występujących zwierząt łownych z wyłączeniem łownych ptaków migrujących”. Określony rozporządzeniem wzór rocznego planu łowieckiego zawiera znaki X (nie należy wypełniać) w rubrykach szacowanej liczebności: dzikich gęsi, dzikich kaczek, gołębi grzywaczy, słonek i łysek. W istocie oznacza to, że w rocznych planach łowieckich szacuje się tylko liczbę bażantów, kuropatw i jarząbków.

Abstrahując od problemów rzetelności tej inwentaryzacji, która jest kwestionowana nie tylko przez przyrodników, ale i przez samych myśliwych²⁵, oraz częstego przekraczania limitów²⁶ dokument ten stanowi orientacyjną podstawę do gospodarowania zwierzyną – jednakowoż z wyłączeniem wszystkich ptaków, poza kurakami.

²⁴ Roczny plan łowiecki jest opiniowany przez wójta (burmistrza, prezydenta) i zatwierdzany przez nadleśniczego.

²⁵ Por. dyskusja myśliwych <http://dziennik.lowiecki.pl/felietony/tekst.php?id=176>.

²⁶ Dla przykładu tylko w roku 2008 w obwodach Lubelszczyzny przekroczono zatwierdzoną rocznym planem łowieckim ilość zajęcy przeznaczonych do odstrzału o 304 sztuki, w niektórych obwodach plan został przekroczony o 100 %. Ogółem w latach 2007–2010 w województwie lubelskim odstrzelono 4,5 tys. zwierzyny, więcej, niż zakładały to roczne plany łowieckie. http://uwaga.tvn.pl/46719,news,,mysliwi_w_cba,reportaz.html.

Faktem jest, że stacja badawcza PZŁ w Czempiniu dokonuje inwentaryzacji awifauny łownej²⁷, jednak są to dane zbiorcze, odnoszące się do całego obszaru kraju. Podobny charakter mają dane z monitoringu ptaków wodno-błotnych prowadzonego przez GDOŚ. Ponieważ PZŁ nie prowadzi statystyk z podziałem na obwody dla wszystkich gatunków ptaków łownych – powstaje pytanie: na jakiej podstawie myśliwi decydują o ilości pozyskiwanych ptaków migrujących w obwodzie, w danym roku gospodarczym. Od czego zależy fakt, że w jednym obwodzie zabito 70, w innym 80, a jeszcze innym 150 kaczek?

6. OCHRONA, HODOWLA I POZYSKIWANIE PTAKÓW

Definicja gospodarki łowieckiej mówi o ochronie i hodowli zwierząt. Roczne plany łowieckie opiewają na koszty budowy i konserwacji lizawek, paśników, poletek żerowych, wykładania karmy, soli etc. – jednakże działania te w przeważającej mierze odnoszą się do zwierzyny grubej i nie mają żadnego związku z fizjologią ptaków. Nie dokarmia się dzikich ptaków migrujących, gdyż nie ma takiej potrzeby. Kosze lęgowe dla kaczek krzyżówek wykładane są sporadycznie. Poza tworzeniem remiz śródpolnych oraz tępieniem drapieżników (lis, norka amerykańska), które to czynności są ogólnym elementem ochrony zwierzyny drobnej, co więcej robią myśliwi dla ochrony dzikich ptaków?

Podobnie rzecz wygląda z hodowlą: bez zgody MŚ koła łowieckie i Ośrodki Hodowli Zwierzyny hodować mogą tylko bażanty oraz zwierzęta uznane za gospodarskie (jeleń szlachetny, jeleń wschodni i daniel). Inne gatunki hodować można tylko

²⁷ Informacja uzyskana w 2012 r. Zarządu Głównego PZŁ. Bażanty: występowanie 173 232, pozyskanie 70 651; kuropatwy: występowanie 13 599, pozyskanie 1168; jarząbki: występowanie 2135, pozyskanie 85; dzikie gęsi: występowanie 68 681, pozyskanie 11 574; dzikie kaczki: występowanie 250 761, pozyskanie 96 498; łyski: występowanie 31 672, pozyskanie 5300; słonki: występowanie 18 240, pozyskanie 442, grzywacze: występowanie 71 655, pozyskanie 10 511. Razem pozyskanie: 196 229.

za zgodą MŚ, chodzi tu o zajęce i kuropatwy, które przeznaczone są do zasiedleń w obwodach łowieckich. Myśliwi nie hodują ptaków migrujących, a jedynie kuraki – bażanta i ewentualnie kuropatwę.

Wątpliwości budzi też uśmiercanie ptaków motywowane priorytetowymi celami łowiectwa, jakimi są „zachowanie różnorodności i gospodarowanie populacjami zwierząt łownych” oraz „ochrona i kształtowanie środowiska przyrodniczego na rzecz poprawy warunków bytowania zwierzyny”. Liczebność występowania skrzydlatej fauny łownej w żaden sposób nie zagraża bioróżnorodności i równowadze przyrodniczej. Ptaki te nie należą do gatunków inwazyjnych czy drapieżnych. Z uwagi na zawzięte powiązania ekosystemowe i pozaekosystemowe u ptaków migrujących nie spotykamy się ze zjawiskiem nadpopulacji, w związku z czym nie ma też potrzeby ani nawet możliwości kontroli ich liczebności za pomocą polowań.

Częstym argumentem przemawiającym za koniecznością redukcji populacji są szkody łowieckie, dotyczy to zwłaszcza jeleniowatych czy dzików. Roczne plany łowieckie zawierają informacje o przychodach ze sprzedaży tusz zwierzyny i kwotach wypłaconych odszkodowań. Jednakże argument ten nie ma związku z ptakami, które nie powodują liczących się szkód. Jedyny wyjątek mogą tu stanowić szkody w oziminie wyrządzone przez gęsi gęgawy, jednakże PZŁ nie wypłaca odszkodowań za tego typu szkody²⁸. Polowań tych nie da się również uzasadnić pozyskiwaniem dziczyzny. W diecie statystycznego Polaka udział mięsa dzikiego ptactwa jest minimalny.

Z dotychczasowych ustaleń wynika zatem, że podstawowe elementy składowe pojęcia gospodarki łowieckiej: planowanie i inwentaryzacja, ochrona i hodowla, mają jedynie wyrwykowe i sporadycznie zastosowanie tylko do niektórych gatunków ptaków łownych. Polowania na ptactwo nie służą priorytetowym celom łowiectwa, gdyż nie ma powodów do kontroli populacji ze względu na ochronę różnorodności. W tym stanie rzeczy zwraca uwagę fakt, że gospodarowanie populacjami skrzydlatej fauny

²⁸ Bez odszkodowania za gęsi, <http://www.topagrar.pl/Aktualnosci/Gesi-zaglada-dla-ozimin.html>.

sprowadza się niemal wyłącznie do zabijania. To pozyskiwanie motywowane jest nie tyle „racjonalną gospodarką”, co satysfakcją z uprawiania myślistwa. Jednakże zabijanie zwierząt, którego nie można uznać za racjonalną gospodarkę w rozumieniu art. 125 ust. 3 u.o.p., zabijanie nieuzasadnione poważną potrzebą społeczną stanowi przestępstwo przewidziane art. 35 u.o.z.

7. POLOWANIE NA PTAKI A HUMANITARNE METODY UŚMIERCANIA ZWIERZĄT

Jak była o tym mowa wyżej, jednym z aspektów zasady humanitarnego traktowania zwierząt jest ich uśmiercanie w sposób w największym stopniu zapewniający szybkość, pewność i bezbolesność. Odnosnie do zwierzyny dotkliwie brakuje szczególnej regulacji humanitarnych standardów pozyskiwania, co zachodzi w przypadku zwierząt gospodarskich, domowych czy laboratoryjnych. Zabijanie i dobijanie zwierzyny w przeważającej mierze określają myśliwskie obyczaje.

Podstawowym problemem w uśmiercaniu ptaków łownych jest duży odsetek postrzeleń. Skuteczność strzałów do ptaków wynosi około 30%. Pozostałe zaś 70% strzałów to „pułdła” lub postrzelenia²⁹. Zdaniem przyrodników w wyniku strzałów rannych jest ok. 25% gęsi jednorocznych oraz ok. 36% starszych gęsi³⁰. Śmierć może trwać tygodnie, miesiące, a nawet lata ze względu na ołowicę. Występowanie tak dużej ilości postrzelonych sztuk ma kilka przyczyn. Do ptaków strzela się o zmroku lub o świcie, często we mgle. Celuje się do ptaków wypłoszonych, wzbijających się do lotu, a zatem do ruchomego celu w ograniczonej widoczności, strzelcami zaś są nie profesjonaliści, ale nierzadko niedzielni amatorzy. Używana amuni-

²⁹ Por. E. Siedlecka, *Niech żyją ptaki! Ich zabijanie to fanaberia*, http://wyborcza.pl/1,75478,13192008,Niech_zyja_ptaki_Ich_zabijanie_to_fanaberia.html

³⁰ Interpelacja nr 8290 do Ministra Środowiska w sprawie polowań na ptaki, <http://www.sejm.gov.pl/>.

cja uwalnia rozszerzając się wiązkę śrutu, powodując liczne, przypadkowe okaleczenia pośród członków stada. Szanse odnalezienia i dobicia postrzelonego ptaka, który odlatuje z postrzelonym skrzydłem, są bliskie zeru.

Paragraf 5 ust. 1 pkt 7 rozporządzenia z dnia 23 marca 2005 r. w sprawie szczegółowych warunków wykonywania polowania i znakowania tusz³¹ jako warunek podjęcia polowania na ptactwo wprowadza wymóg posiadania „ułożonego w tym celu psa”, przy czym jeden pies winien przypadać na nie więcej niż trzech myśliwych. Pies myśliwski na polowaniu ma wiele funkcji: płoszy ptaki, co umożliwia oddanie strzału (zasadniczo strzelać można tylko do ptaków w locie), tropi i aportuje. Jednakże powyższy przepis, mający w założeniu ograniczać liczbę rannych, nieodnalezionych sztuk, ma niestety charakter *lex imperfecta*. W rozporządzeniu brak jest bowiem doprecyzowania pojęcia psa ułożonego do polowań na ptactwo, a w szczególności nie ma określenia systemu szkoleń, egzaminów i certyfikacji weryfikujących umiejętności takiego psa. Prawo nie przewiduje też sankcji za podjęcie polowania bez psa.

Odnalezione, zranione sztuki dobijane są na różne, tradycyjne sposoby. Ptakom, które nie zostały zdławione (zaduszone) przez aportującego psa myśliwi najczęściej skręcają kręgi szyjne. Stosuje się też metodę uderzania w łebek twardym przedmiotem (np. kołatką), oraz tzw. piórkowanie, czyli „wbijanie stosiny sztywnego pióra w rdzeń kręgosłupa”³².

Zabijanie ptaków łownych nie spełnia więc wymogów szybkości, pewności i bezbolesności z powodu wielości zranień oraz długotrwałego, skomplikowanego proceduru poszukiwania i dobijania. Należy też podkreślić, iż uśmiercanie zwierzyny odbywa się w zamkniętym gronie myśliwych, bez jakichkolwiek form zewnętrznej kontroli i nadzoru, co rażąco odbiega od standardów uśmiercania innych kategorii zwierząt.

³¹ Por. paragraf 5 ust. 1 pkt 7 Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 23 marca 2005 r. w sprawie szczegółowych warunków wykonywania polowania i znakowania tusz (Dz.U. z 2005 Nr 61, poz. 548 ze zm).

³² Z. Józwiak, K. Biały, *Słownik podstawowych terminów łowieckich i ekologicznych*, Warszawa 1994, s. 50.

8. PRZYRODNICZE KONTROWERSJE ZWIĄZANE Z POLOWANIAM NA PTAKI

Przyrodnicze kontrowersje wiążą się przede wszystkim ze zbyt wczesnym rozpoczęciem terminów polowań na ptaki. W połowie sierpnia, kiedy rozpoczyna się sezon myśliwski na większość ptaków łownych, dzikie kaczki i łyski mogą jeszcze wodzić swe nietolne młode. W tym okresie problemem jest też generalna inwazyjność łowów i jej negatywny wpływ na kolonie lęgowe ptaków chronionych, na przykład perkozów czy rybitw, które wciąż jeszcze mogą odbywać lęgi. Głośne strzały połączone z dochodzeniem przez aportujące psy myśliwskie zastrzelonych lub rannych ptaków łownych powodują zniszczenie dużej części późnych lęgów przez rozproszenie rodzin i upadki piskląt³³. Polowania na obszarach takich jak Natura 2000 czy otuliny Parków Narodowych niweczą skutki działań ochronnych, w tym kosztownych zabiegów ochrony czynnej.

W tym kontekście zwraca uwagę fakt niezgodności prawa łowieckiego z dyrektywą ptasią, tj. dyrektywą Rady 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa³⁴. Choć akt ten nie zabrania wykonywania łowiectwa w ogóle, to w art. 7 ust. 4 wyraźnie stanowi, że: „Państwa członkowskie sprawdzają, czy na gatunki, do których stosuje się prawo łowieckie, nie są organizowane polowania w okresie wychowu młodych ani w czasie trwania poszczególnych faz reprodukcji. W przypadku gatunków wędrownych, sprawdzają one w szczególności, czy na gatunki, do których mają zastosowanie przepisy łowieckie, nie są organizowane polowania w okresie ich reprodukcji lub ich powrotu do swoich miejsc wylęgu”. Trybunał Sprawiedliwości zinterpretował wymieniony przepis jako zobowiązujący państwa członkowskie do ustalenia okresu

³³ Termin polowania na kaczki narusza prawo unijne? <http://www.birdwatching.pl/wiadomosci/24/art/1436>.

³⁴ Dz.Urz. UE L 103 z 25.4.1979 ze zm.; dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (Dz.Urz. UE L 020 z 26.01.2010).

polowania tak, by gwarantował on pełną ochronę przedmiotowych gatunków. Dodatkowo Dyrektywa Ptasia w art. 5 zakazuje umyślnego płoszenia ptaków, szczególnie w okresie lęgowym, jeśli może to zaszkodzić ich ochronie³⁵.

Kolejnym poważnym problemem jest podobieństwo do gatunków objętych ochroną ścisłą. Możliwość polowania na trzy gatunki dzikich gęsi oraz na cztery gatunki dzikich kaczek jest podstawową przyczyną omyłkowego zabijania podobnych ptaków chronionych, co może istotnie zagrażać również najrzadszym gatunkom ptaków. Przykładowo: krzyżówka może być mylona z krakwą lub płaskonosem, a czernica z podgorzałką. Ryzyko pomyłki jest zwiększone przez fakt prowadzenia polowań o świcie i o zmierzchu. Kaczki są szczególnie narażone na takie pomyłki z uwagi na szybkość lotu (latają z prędkością nawet do 70 km/h). Zresztą w praktyce polowań zdarzają się pomyłki zupełnie kuriozalne: w 2012 r. GDOŚ w wystąpieniu do Prezesa PZŁ wyraził zaniepokojenie z powodu zastrzelenia ze śrutowej broni myśliwskiej orła przedniego pochodzącego z czeskiego programu reintrodukcji gatunku³⁶.

Niepokoiki wprowadzanie do środowiska dużych ilości ołowiu, szczególnie intensywnie właśnie w związku z polowaniami na ptaki (zgodnie z myśliwskim powiedzeniem „jedna kaczka – jedna paczka”). Ołów jako metal ciężki, nieulegający degradacji, kumulując się w środowisku, trafia również do organizmów ludzi. Według raportów Komisji Europejskiej na terenach polowań następuje zanieczyszczenie nawet do 2 mln śrucin ołowianych na hektar i do 400 śrucin na metr kwadratowy³⁷.

³⁵ P. Wylegała, *Ptaki łowne – skutecznie chronione?*, „Dziki Życie” nr 10 z 2102, dostępne w Internecie <http://pracownia.org.pl/dziki-zycie-numery-archiwalne,2328,article,5610>.

³⁶ *Myśliwi, nie strzelajcie do chronionych* – wystąpienie GDOŚ, http://www.kp.org.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=654&Itemid=594&lang=english

³⁷ A. Zyśk, *Kampania na rzecz zaprzestania polowań na ptaki „Niech żyją”*, „Środowisko” 2013, nr 1, s.30.

9. ZAKOŃCZENIE

W świetle pryncypiów systemu prawnej ochrony zwierząt długie tradycje polowań i czerpanie satysfakcji z uprawiania myślistwa nie stanowią niezbędnych przesłanek uzasadniających derogację najwyższej wartości, jaką jest ochrona życia. Dzikie zwierzęta łowne stanowią dobro ogólnonarodowe i własność Skarbu Państwa, a ich nieuzasadnione, bezplanowe uśmiercanie, zubażające różnorodność biologiczną i prowadzące do dewastacji środowiska przyrodniczego nie może być uznane ani za racjonalną gospodarkę, ani za działanie zgodne z priorytetowymi celami łowiectwa. Odnośnie do ptaków wodno-błotnych i migrujących nie stosuje się działań ochronnych i hodowlanych, a zatem nie można uznać ich zabijania za gospodarkę łowiecką w rozumieniu art. 4 ust. 1 u.p.ł.

Stosowane w myślistwie długotrwałe, bolesne, niosące ze sobą dużą ilość postrzeleń, inwazyjne dla środowiska, amatorskie metody uśmiercania, służą kultywowaniu ekskluzywnych obyczajów i nie harmonizują ze współczesnymi standardami humanitarnego uboju i uśmiercania zwierząt.

De lege ferenda należy więc postulować wykreślenie z listy zwierząt łownych co najmniej wszystkich gatunków ptaków migrujących i wodno-błotnych. W sprawie zaś ewentualnych polowań na pozostałe gatunki, to jest kuraki leśne i polne, należy przede wszystkim dookreślić zasady szkoleń, egzaminów oraz certyfikacji psów myśliwskich ułożonych tego typu celów oraz wprowadzić sankcję karną za udział w polowaniach bez psa spełniającego powyższe wymogi. Z uwagi na zanieczyszczenie środowiska należy też wprowadzić zakazy używania do polowań śrutu ołowianego.

Wprowadzenie wyżej postulowanych zmian w prawie łowieckim jest zbieżne z nowo powstającą światową tendencją wprowadzania zakazów i ograniczeń w wykonywaniu myślistwa. Całkowity zakaz polowań komercyjnych wprowadziły już kraje, takie jak Kenia (1977), Kostaryka (2012) i Botswana

(od 2014)³⁸. W kwietniu 2013 r. do Dumy Państwowej Federacji Rosyjskiej wpłynęła inicjatywa ustawodawcza o całkowitym zakazie polowań dla sportu i hobby. Projekt przewiduje dopuszczalność polowań tylko dla rdzennych narodów Syberii i w celach selekcyjnego odstrzału, pod warunkiem że osoby dokonujące takiej selekcji przejdą badania psychiatryczne³⁹.

BIBLIOGRAFIA

- Białocerkiewicz J., *Status prawny zwierząt*, Toruń 2005.
- Józwiak Z., Biały K., *Słownik podstawowych terminów łowieckich i ekologicznych*, Warszawa 1994.
- Nazar M., *Normatywna dereifikacja zwierząt – aspekty cywilnoprawne*, [w:] *Prawna ochrona zwierząt*, pod red. M. Mozgawy, Lublin 2002.
- Paczuski R., *Prawo ochrony środowiska*, Bydgoszcz 2000.
- Pietrzykowski T., *Spór o prawa zwierząt*, Katowice 2007.
- Przyborowska-Klimczak A., *Ochrona zwierząt w świetle dokumentów międzynarodowych*, [w:] *Prawna ochrona zwierząt*, pod red. M. Mozgawy, Lublin 2002.
- Radecki W., *Prawo łowieckie. Komentarz*, Warszawa 2012.
- Radecki W., *Ustawa o ochronie zwierząt i o doświadczeniach na zwierzętach z komentarzem*, Warszawa 2007.
- Radecki W., *Ustawa o ochronie przyrody. Komentarz*, Warszawa 2011.
- Wylegała P., *Ptaki łowne – skutecznie chronione?*, „Dzikie Życie” 2012, nr.
- Zyśk A., *Kampania na rzecz zaprzestania polowań na ptaki „Niech żyją”*, „Środowisko” 2013, nr 1.

Kontakt e-mail:

m.micinska@kpsw.edu.pl

³⁸ <http://www.newsday.co.zw/2012/12/17/banning-trophy-hunting-exposes-zim/>.

³⁹ Депутат Госдумы предложил полностью запретить охоту <http://m.lenta.ru/news/2013/04/01/hunt/>.

